

Criminologia legii și expertiza criminologică a legii – noi tendențe în cercetarea, învățământul și practica criminologică

Criminology of law and criminological expertise of law - new trends in criminological research, education and practice

Irina Iacub¹

Rezumat: Studiul este consacrat reliefării noii teorii criminologice, precum este criminologia legii, care la rândul său constituie fundamentul unei noi instituții socio-juridice, precum este expertiza criminologică. Pornind de la esența și pericolul criminalității legislative, a legilor criminale și a celor criminogene, autorul argumentează necesitatea conturării și dezvoltării teoriei expertizei criminologice în vederea elaborării instrumentariului științific necesar pentru valorificarea practică a acesteia în activitatea legislativă și normativă a statului, ca măsură absolut necesară pentru prevenirea și contracararea criminalității și asigurării securității criminologice a societății și persoanei. În paralel, o astfel de teorie este absolut necesară și pentru procesul de formare a viitorilor juriști-criminologi, în calitatea lor de profesioniști specializați în efectuarea expertizei criminologice.

Cuvinte-cheie: criminologie, criminalitate, criminologia legii, lege criminogenă, criminalitatea legislativă, expertiza criminologică, expertiza criminologică a actelor normative, jurist-criminolog.

Abstract: The study is devoted to highlighting the new criminological theory, such as the criminology of law, which is the foundation of a new socio-legal institution – criminological expertise. Starting from the essence and danger of legislative crime, criminal laws and criminogenic laws, the author argues the need to outline and develop the theory of criminological expertise in order to develop the necessary scientific tools for its practical use in the legislative and normative activity of the state, as an absolutely necessary measure to prevent and combat of criminality and ensuring the criminological security of society and the individual. In parallel, such a theory is absolutely necessary for the process of formation of the future lawyers criminologists as professionals specialized in performing criminological expertise.

Keywords: criminology, criminality, criminology of law, criminogenic law, legislative crime, criminological expertise, criminological expertise of normative acts, lawyers criminologist.

¹ Conferențiar univ. interimar dr., Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: irinaiacub@mail.ru.

1. Introducere

După cum prea bine se știe, unul dintre elementele cele mai importante ale politicii oricărui stat privește asigurarea securității atât a statului însuși, cât și a societății și persoanei. Problema asigurării securității acestor valori a căpătat o actualitate deosebită la finele secolului trecut, mai ales în legătură cu creșterea nivelului criminalității și înrăutățirea caracteristicilor calitative și cantitative ale acesteia, moment ce a adus în prim plan necesitatea asigurării multilaterale a *securității criminologice* (esența căreia este destul de puțin studiată în doctrină²). Statul s-a pomenit în situația în care a devenit absolut necesară reducerea nivelului criminalității și elaborarea de măsuri concrete și eficiente de profilaxie, prevenire și contracarare a acestui flagel.

Evident, în aceste condiții, au devenit deosebit de actuale ideile marelui gânditor Platon, care a susținut la vremea sa că „legiuitorul trebuie mai întâi să prevină infracțiunile, după care să pedepsească pentru comiterea acestora”, dar și a părintelui criminologiei Cesare Beccaria, potrivit căruia „este mai bine de a preveni infracțiunile, decât să pedepsești pentru ele. Acesta este scopul oricărei legislații perfecte, esența căreia rezidă în direcționarea oamenilor spre fericirea supremă sau măcar spre cea mai mică nefericire”³.

Amplificarea problemei criminalității a fost urmată de o reacție pe măsură a mediului academic, care a determinat o dezvoltare spectaculoasă a *criminologiei* ca știință socială și juridică complexă, precum și de o activizare a resurselor statului în direcția elaborării și implementării unei ample politici penale, orientate spre prevenirea și contracararea criminalității sub toate formele de manifestare a acesteia.

În contextul acestui efort, în ultimele două decenii, în doctrina juridico-criminologică din spațiul Comunității Statelor Independente (CSI) poate fi atestată o preocupare științifică constantă față de cercetarea unui nou fenomen criminologic, conturat mai ales de transformările democratice produse la finele secolului trecut. Este vorba despre fenomenul *legislației criminale*, denumit și *criminalitate legislativă*. Ca urmare, în unele medii științifice (fiind vorba în special de arealul științific rusesc) s-a cristalizat o ramură distinctă a științei criminologice intitulată *criminologia legii*, preocupată în special de studiul interdependenței dintre criminalitate și legislație⁴.

Punctul de plecare în conturarea acestei ramuri a servit ideea conform căreia „imperfecțiunea legislației reprezintă una din condițiile ce creează un teren fertil

² I. Iacob, *Spre o teorie a securității criminologice*, în Закон и Жизнь, nr. 7/2014, pp. 38-42. [Online] la: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2014/7-rus/6.pdf>, accesat la 20.02.2021.

³ Ч. Беккария, *О преступлениях и наказаниях*, Издательство Инфра-М, Москва, 2004, p. 35.

⁴ Д. А. Шестаков, *От понятия преступности к криминологии закона*, în Общественные науки и современность, nr. 6/2008, p. 140.

pentru dezvoltarea criminalității”⁵. Pe cale de consecință, s-a apreciat că o direcție-cheie a politicii statale orientate spre stabilirea controlului asupra criminalității, trebuie să urmărească elucidarea și influențarea directă asupra cauzelor și condițiilor acesteia determinate de imperfecțiunea legislației⁶.

Așadar, ca și oricare subsistem al societății, sfera legislativă conține în sine concomitent atât un potențial de consolidare a ordinii de drept, cât și un potențial negativ de distrugere a acestei ordini⁷. Sub acest aspect, se consideră că sfera legislativă prezintă trăsături concrete criminale⁸, fapt ce determină necesitatea cercetării criminologice a acestui fenomen și luării de măsuri concrete pentru prevenirea și anihilarea sa.

Pornind de la cele menționate, în studiul de față ne propunem reliefarea unei noi teorii criminologice, precum este *criminologia legii*, care la rândul său reprezintă fundamentul noii instituții socio-juridice *expertiza criminologică*. Pornind de la esența și pericolul criminalității legislative, a legilor criminale și a celor criminogene, vom urmări să argumentăm necesitatea conturării și dezvoltării *teoriei expertizei criminologice* (prin reliefarea esenței, scopului, sarcinilor acesteia) în vederea elaborării instrumentarului științific necesar pentru valorificarea practică a acesteia în activitatea legislativă și normativă a statului, ca măsură absolut necesară pentru prevenirea și contracararea criminalității și asigurării securității criminologice a societății și persoanei.

2. *Criminologia legii și legea criminogenă*

În esență, în cadrul ramurii științifice nou formate – *criminologia legii* se propune ca *legea* să fie privită ca un factor determinant al criminalității în formele sale de manifestare concretă⁹, altfel spus, un *factor criminogen*. La rândul său,

⁵ Л.В. Пинчук, *Криминологическая экспертиза законопроектов*: Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук, Москва, Московский университет МВД РФ, 2011, р. 3.

⁶ А.В. Орлова, С.А. Тульская, С.В. Ширяева *Законотворчество и криминологическая экспертиза в России*, В *Законность и правопорядок: история, современность, актуальные проблемы, материалы IV межвузовской студенческой научной конференции*, под общей редакцией С. В. Ширяевой (3 декабря 2019), Москва, 2020, р. 30.

⁷ Д. А. Шестаков, *Введение в криминологию закона*, Издательство Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2011, р. 6; Г.Н. Горшенков *Криминология закона как правозащитный принцип учёного* (О книге Д.А. Шестакова «Введение в криминологию закона»), *în Криминология: вчера, сегодня, завтра*, nr. 2(25)/2012, р. 30.

⁸ Д. А. Шестаков, *Преступный закон как парадокс криминологии закона*, *în Криминология: вчера, сегодня, завтра*, nr. 1(20)/2011, р. 29.

⁹ В. А. Зикеев, *Коррупциогенность законодательства как форма криминогенности законодательства*, *în Право и государство: теория и практика*, nr. 5(149)/2017, р. 111.

fenomenul *criminalitatea legislației*¹⁰ (sau *criminalitatea legislativă*) este înțeles ca fiind capacitatea activității de legiferare de a genera *legi criminogene* și *criminale*¹¹.

Referitor la esența *legii criminogene*, pentru înțelegerea acesteia este important de a clarifica mai întâi ce semnifică caracterul său *criminogen*.

În acest sens, în doctrina criminologică, se atestă că termenul *criminogen* provine de la latinescul *crimen* – *infracțiune* și grecescul *genos* – *gen, origine*. Altfel spus, noțiunea *criminogen* literalmente desemnează *originea infracțiunii* (sau generator de infracțiune – e.n.). Ca urmare, cercetătorii propun a înțelege prin caracter *criminogen* – capacitatea de a genera infracțiuni/criminalitate¹².

Aceeași interpretare este oferită și în *Dicționarul explicativ al limbii române (criminogén, -ă = care generează o crimă sau favorizează producerea ei)*¹³, în timp ce în *Dicționarul de criminologie* se subliniază sinonimia dintre expresiile: *factor criminogen = factor determinant al criminalității*¹⁴.

În opinia unor criminologi, *caracterul criminogen* presupune o proprietate esențială a obiectului pe care îl caracterizează, care indică legătura concretă și interdependența dintre acesta și fenomenul criminalității în toate formele sale de manifestare¹⁵. Într-o altă opinie, *caracterul criminogen* reprezintă o proprietate, o capacitate a factorilor personali, impersonali, a totalității acestora sau a anumitor situații de a genera motivații antisociale și ilegale (criminogene)¹⁶.

Așadar, *caracterul criminogen* reprezintă o proprietate a diferitor procese și fenomene sociale, care astfel fac parte din sistemul determinantelor criminalității¹⁷.

Revenind la esența *legii criminogene*, trebuie subliniat că în doctrină este considerată *criminogenă* acea „lege care prin dispozițiile sale normative contribuie sau favorizează comiterea de infracțiuni”¹⁸. Totodată, în contextul dat, se insistă pe necesitatea de a distinge între „caracterul criminogen al normei juridice, al actului

¹⁰ Г.Б. Кысыкова, *Оценка криминогенного влияния дефектной нормы*, în *Криминология: вчера, сегодня, завтра*, nr. 2(29)/2013, p. 60.

¹¹ Д. А. Шестаков, *Криминология: преступность как свойство общества*, Краткий курс, Санкт-Петербург, 2001, p. 22; Д. А. Шестаков *Школа преступных подсистем: парадигма, отрасли, влияние вовне*, în *Российский криминологический взгляд*, nr. 1/2005, p. 48-49.

¹² О.В. Старков, *Наказание: уголовно-правовой и криминологический анализ*, Издательство Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2001, p. 409.

¹³ *Criminogen*, în *Dicționarul explicativ al limbii române /DEX-online/*. [Online] la <https://dexonline.ro/definitie/criminogen>, accesat la 15.03.2021.

¹⁴ О. Вежан, *Дікціонар де криминологіє*, Chișinău, 2009, p. 61. [Online] la: https://criminology.md/wp-content/uploads/2020/06/ispca_dictionar_criminologie.pdf, la 23.02.2021.

¹⁵ В. В. Голина, *Криминогенный потенциал общества: понятие, содержание, формы реализации*, în *Проблемы законности*, nr. 119/2012, p. 187.

¹⁶ В. Г. Громов, *Криминогенность мест лишения свободы и ее нейтрализация*: диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук, Саратов, 2009, p. 217.

¹⁷ В. А. Зикеев, *Коррупциогенность законодательства (...)*, *op. cit.*, p. 111.

¹⁸ Д. А. Шестаков, *Введение в криминологию закона*, *op. cit.*, p. 46.

normativ și al legislației în ansamblu”¹⁹. Astfel, o normă juridică poate fi recunoscută ca *criminogenă* numai atunci când generează factori criminogeni, adică factori juridici, economici, sociali și de altă natură care determină comiterea unei infracțiuni concrete, fie creșterea nivelului criminalității în limitele relațiilor sociale pe care le reglementează.

Caracterul criminogen al actului normativ presupune proprietatea criminogenă negativă a acestuia condiționată de prezența în conținutul său a factorilor criminogeni, în una sau câteva norme, care caracterizează întreg actul normativ ca element determinant al criminalității în general, al tipurilor concrete de criminalitate sau ca act ce contribuie la comiterea unei infracțiuni concrete.

Caracterul criminogen al legislației, la rândul său, este privit ca o stare relativ stabilă a ansamblului de acte normative în vigoare (la nivel de ramură, subramură, instituție juridică), caracterizată prin întrunirea unui set de prescripții normative care creează condiții juridice, economice, sociale și de altă natură favorabile săvârșirii anumitor infracțiuni sau creșterii ratei criminalității, ca rezultat al prezenței factorilor criminogeni în conținutul acestora²⁰.

În concret, *caracterul criminogen al legislației* se poate exprima printr-o serie de fenomene juridice, calificate ca *defecte juridice*²¹ (apreciate la fel ca *determinante juridice ale criminalității*²²). La categoria acestora sunt atribuite printre altele: recunoașterea unei largi puteri discreționare pentru subiecții ce execută legea, posibilitatea interpretării echivoce și înguste a normelor juridice, lacunele actului normativ, prezența coliziilor juridice în conținutul acestuia, stabilirea de restrângeri și limitări stricte în diferite raporturi juridice²³, nereglementarea răspunderii pentru nerespectarea diferitor norme juridice (sau, altfel spus, caracterul declarativ al normelor) etc.

Mai mult, în doctrina criminologică belorusă, asemenea defecte juridice au fost supuse unei clasificări riguroase, fiind identificate următoarele categorii distincte²⁴: *defecte teoretico-juridice* criminogene, *defecte socio-juridice* criminogene și *defecte tehnico-juridice* criminogene.

Dincolo de această clasificare, specialiștii în domeniul teoriei dreptului, sociologiei dreptului și a criminologiei atribuie la categoria *defectelor juridice*

¹⁹ В. А. Зикеев, *Коррупциогенность законодательства (...)*, *op. cit.*, p. 111.

²⁰ *Ibidem*, p. 112.

²¹ Г. Б. Кысыкова, *Закон как обстоятельство совершения преступлений*, în *Новое слово в науке и практике: гипотезы и апробация результатов исследований*, 2012, pp. 219-223.

²² Н. А. Барановский, *Криминологическая экспертиза проектов законов и законодательства в Республике Беларусь*, în *Доклады Национальной Академии Наук Беларуси*, Том 57, nr. 2/2013, pp. 116-117; Н. А. Барановский *Антидевиантная политика: теория и социальная практика*, Издательство Беларус Навука, Минск, 2011, pp. 188-189.

²³ В. А. Зикеев, *Коррупциогенность законодательства (...)*, *op. cit.*, p. 112.

²⁴ Н. А. Барановский, *Криминологическая экспертиза проектов законов (...)*, *op. cit.*, pp. 116-117.

următoarele²⁵: nerespectarea cerințelor tehnicii normative, în special, lipsa în structura normelor juridice a unor elemente componente (precum ipoteza, dispoziția sau sancțiunea) sau alegerea eronată a tipului și formei structurii normei juridice; abaterile referitoare la structura raporturilor juridice, care în mod obligatoriu trebuie să cuprindă subiect, obiect, drepturile subiective și obligațiile juridice; prezența în actul normativ a normelor fictive, defecte și false; expunerea eronată logico-juridică, terminologico-științifică și filologică a normelor juridice, ceea ce face dificilă percepția, înțelegerea și realizarea practică a acestora; prezența nejustificată a unui număr mare de norme de trimitere și de blanchetă; reglementarea excesivă a competențelor discreționare, care permit o libertate excesivă în activitatea autorităților în dependență de circumstanțe; cerințe excesive față subiecții de drept pentru realizarea drepturilor ce le sunt recunoscute; lipsa în actul normativ a normelor care să stimuleze conduita legală, precum și a normelor cu privire la răspunderea pentru infracțiunile și alte abateri admise de către persoane cu funcții de răspundere sau de cetățeni; lacunele în legislația ce reglementează sferile cele mai importante ale relațiilor sociale și conduita cetățenilor; lipsa reglementării juridice a obligațiilor autorităților publice corelative drepturilor cetățenilor sau a persoanelor juridice; coliziile juridice între normele din diferite ramuri ale legislației, în cadrul legal al legiferării și realizării dreptului; necoresponderea normelor juridice cu necesitățile sociale reale ale societății; reglementarea neexhaustivă a relațiilor sociale și a conduitei cetățenilor; ineficiența socială a reglementării raporturilor juridice, caz în care consecințele negative depășesc cheltuielile sociale și rezultatele pozitive sociale obținute; neasigurarea economico-financiară, organizatorică, științifică și de altă natură a activității de aplicare practică a normelor juridice; necoresponderea normelor juridice cu sistemul de valori, tradiții culturale acceptate de majoritatea membrilor societății, precum și așteptărilor populației, obiceiurilor și stereotipurilor de conduită legală etc.

În general, este de observat că *defectele juridice* enunțate sunt foarte diferite, iar în procesul de aplicare practică a normelor juridice conținute în proiectele actelor normative, acestea pot genera diferite consecințe sociale și juridice.

Un exemplu relevant ce poate fi invocat în context, ține de materia legislației penale, în cadrul căreia drept tip de reglementare criminogenă este considerată a fi *decriminalizarea falsă*, care după natura sa juridică reprezintă o lacună normativă²⁶ sau *criminalizarea nefundamentată științific* (când măsurile de influență juridico-penală nu sunt adecvate pericolului social al faptei), situație calificată ca având un *character criminogen imaginar*²⁷. În acest caz se consideră că legea penală condiționează și favorizează comiterea de crime, chiar dacă are drept scop să

²⁵ Н. А. Барановский, *Антидевиантная политика ...*, *op. cit.*, 2011, p. 188.

²⁶ Д. А. Шестаков, *Фикция порождения преступлений законом. Криминологическое определение преступления*, în *Криминология: вчера, сегодня, завтра*, nr. 21/2011, p. 60.

²⁷ Е.В. Богданов, *Подлинное и мнимое преступление: экономические критерии оценки криминогенности закона*, în *Криминология: вчера, сегодня, завтра*, nr. 1 (18)/2010, p. 30.

protejeze anumite relații sociale. Pe cale de consecință, cercetătorii consideră că orice defect al legii penale *a priori* are caracter criminogen²⁸.

De rând cu caracterul criminogen al legii, în doctrină se discută și *caracterul corupțiogen* al acesteia, prin care se înțelege în cel mai general sens „proprietatea stabilă a actelor normative de a genera acte de corupție, manifestate prin comiterea de infracțiuni concrete”²⁹. În linii generale, se consideră că caracterul corupțiogen al legislației reprezintă o formă specială a caracterului criminogen al acesteia³⁰.

Finalizând asupra esenței *legii/legislației criminogene*, este de menționat că la categoria cauzelor care contribuie la crearea *legislației criminogene*, cercetătorii contemporani atribuie următoarele: lipsa unei politici penale clare a statului, insuficiența cadrelor calificate (în materie de tehnică legislativă și criminologie, sau altfel spus, juriști-criminologi – e.n.) implicate în activitatea legislativă și normativă, dificultatea reglementării relațiilor sociale, lobbyism-ul în procesul legislativ, calitatea redusă a evaluării actelor normative și proiectelor acestora din perspectiva prezenței factorilor criminogeni³¹.

Totodată, la finalul micii incursiuni asupra *criminologiei legii*, ținem să revenim la distincția dintre *legile criminale* și cele *criminogene*, enunțată mai sus, care este una foarte importantă și evidentă. Astfel, în timp ce drept *lege criminogenă* este „legea ale cărei norme contribuie la sau favorizează comiterea de infracțiuni”³², *legea criminală* este prin esența sa un instrument concret de comitere a infracțiunii. Drept exemplu, poate servi în acest caz, cadrul normativ care a condiționat și favorizat furtul miliardului în Republica Moldova.

La fel și reacția față de aceste două categorii de legi este una distinctă. În cazul adoptării de *legi criminale*, cercetătorii vin cu propunerea de a incrimina în legea penală o astfel de faptă și de a atrage la răspundere penală subiecții ce au inițiat asemenea proiecte de legi sau acte normative, precum și membrii organului legislativ/normativ care au votat pentru adoptarea unor astfel de legi³³.

În cazul *legilor criminogene*, specialiștii criminologi vin cu o altă propunere în vederea prevenirii și contracarării efectelor acestora, fiind vorba despre efectuarea *expertizei criminologice a proiectelor de acte normative și a legislației*.

²⁸ Н. А. Лопашенко, *О потенциальной криминогенности законодательной регламентации назначения уголовного наказания в России*, în Шкала уголовных наказаний как способ борьбы с коррупцией в сфере правосудия, материалы международной научно-практической конференции, 7-8 октября 2004 г., Издательство Государственной Думы, Москва, 2005, p. 52.

²⁹ В. А. Зикеев, *Коррупциогенность законодательства (...)*, *op. cit.*, p. 112.

³⁰ И. Н. Ключковская, Р. К. Мелекаев, *Теоретико-методологическое исследование понятия «коррупциогенность законодательства»*, în Вестник Ставропольского государственного университета, nr. 76(5)/2011, p. 190; В. А. Зикеев, *Коррупциогенность законодательства (...)*, *op. cit.*, p. 113.

³¹ С.В. Бородин, В.В. Лунеев, *О криминологической экспертизе законов и иных нормативных актов*, în Государство и право, nr. 6/2002, p. 42.

³² Шестаков Д. А., *Криминология: преступность как свойство общества*, *op. cit.*, p. 22.

³³ А. П. Данилов, *Преступное законодательство: на пресечении криминологических отраслей*, în Криминология: вчера, сегодня, завтра, nr. 2(45)/2017, p. 74.

Prin urmare, pe fonul dezvoltării *teoriei criminologiei legii*, s-a pus temelia unei alte teorii importante în domeniu – teoria *expertizei criminologice* ca parte componentă sau „ramură” a *expertologiei*³⁴, cu o aplicabilitate distinctă în procesul de elaborare și adoptare a actelor normative.

3. Expertiza criminologică a actelor normative

În ultimele două decenii, în doctrina juridico-criminologică din spațiul CSI poate fi atestată o preocupare constantă și accentuată față de cercetarea *expertizei criminologice* ca o nouă instituție socio-juridică³⁵. Cel mai activ în acest sens s-au manifestat cercetătorii din Republica Belarus, Federația Rusă, Ucraina și Republica Kazahstan. La noi în Republica Moldova, cu regret, tratarea teoretică a acestui subiect este abia la început de cale, în ultimii doi ani fiind înregistrate primele studii asupra acestei problematice (semnate de V. Bujor și L. Buga³⁶, A. Tighineanu³⁷), numărul acestora fiind destul de modest la moment.

Dincolo de aceste constatări cu caracter general, desigur prezintă importanță însăși esența problematicei, adică care sunt preocupările concrete ale savanților și practicienilor, teoriile și ideile conturate și argumentate de către aceștia, categoriile cu care operează la descrierea și dezvoltarea *expertizei criminologice*.

Pentru început, este binevenit a preciza faptul că minimalizarea consecințelor negative ale criminalității suportate de societate este posibilă doar în condițiile în care vor fi elaborate și implementate noi mijloace și instrumente eficiente de influență asupra criminalității în general. Un mijloc important de influență în acest sens trebuie să devină, în opinia justă a specialiștilor, *expertiza criminologică*³⁸.

³⁴ A. В. Орлова, С. А. Тульская, С. В. Ширяева *Законотворчество и криминологическая экспертиза в России*, *op. cit.*, p. 34.

³⁵ Н. А. Барановский, *Криминологическая экспертиза проектов законов ((...))*, *op. cit.*, p. 111; Н. А. Барановский *Антидевиантная политика ...*, *op. cit.*, p. 178.

³⁶ V. Bujor, L. Buga, *Expertiza criminologică a proiectului actului normative*, în Jurnal Juridic Național: teorie și practică, nr. 1(35)/2019, pp. 40-44, [Online] la: https://criminology.md/wp-content/uploads/2020/05/ispca_jjn_35_2019_nr_1.pdf, accesat la 18.03.2021; V. Bujor, L. Buga, *Expertiza criminologică în mecanismul de prevenire a infracționalității și contravenționalității*, în Administrarea publică în domeniul asigurării ordinii de drept – una din sarcinile prioritare ale statului, materiale ale conferinței internaționale științifico-practice din 24 ianuarie 2020, Chișinău, S.n., 2020, pp. 37-42, [Online] la: https://bujor.md/wp-content/uploads/2020/04/bujor_expertiza_criminologica_24_01_20.pdf, accesat la 18.03.2021; V. Bujor, L. Buga, *Cu privire la expertiza criminologică și anticorupție în unele state CSI*, în Jurnal Juridic Național: teorie și practică, nr. 4(32)/2018, pp. 53-59.

³⁷ Al. Tighineanu, *Expertiza criminologică a proiectelor de acte normative*, în Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii, materiale/teze ale conferinței științifice internaționale, din 28-29 septembrie 2018, Chișinău, 2018, pp. 90-92. [Online] la: https://irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/1234567890/791/Tighineanu_A_%20conf_09.18_teze.pdf?sequence=1&isAllowed=y, accesat la 18.03.2021.

³⁸ С. В. Бородин, В. В. Лунеев, *О криминологической экспертизе законов ((...))*, *op. cit.*, p. 41; Э. А. Шагеновна, *Организованная преступность и национальная*

Cu regret, la moment, în pofida cercetărilor realizate în domeniu, *expertiza criminologică* nu este identificată ca o măsură generală de sine stătătoare de prevenire a criminalității (chiar dacă unele idei răzlețe în acest sens au fost expuse în doctrina noastră³⁹), fiind înțeleasă juridico-formal destul de îngust – aplicabilă doar în raport cu actele normative și proiectele acestora⁴⁰. Din cele expuse mai sus, în opinia noastră, se poate deduce cauza acestei situații – *teoria expertizei criminologice* fiind practic fondată pe *teoria criminologiei legii*. Dincolo de această situație, totuși în paralel, pot fi atestate încercări științifice modeste de extindere a obiectului acestei expertize, în doctrină fiind invocate argumente destul de întemeiate în acest sens.

Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că *expertiza criminologică* nu a fost analizată științific aprofundat până acum și ca urmare, locul acesteia printre *expertizele judiciare și juridice* încă nu a fost stabilit și confirmat definitiv⁴¹. Prin urmare, la moment, *expertiza criminologică* ține de sfera cercetării și evaluării proiectelor de acte normative sub aspectul eventualei influențe socio-juridice negative a acestora asupra stării criminalității.

Potrivit doctrinei criminologice actuale, *expertiza criminologică* reprezintă „un tip de expertiză a actelor normative și a proiectelor acestora, chemată să prevină și să neutralizeze adoptarea de acte normative generatoare și favorizatoare a criminalității”⁴², altfel spus, de acte normative criminogene.

În practică, reamintim că necesitatea desfășurării *expertizei criminologice a proiectelor de acte normative* a apărut încă în anii 90 ai secolului trecut. De pe atunci, în rezultatul numeroaselor cercetări criminologice desfășurate în diferite medii academice, a devenit evident faptul că legile adoptate creează condiții favorabile pentru comiterea de infracțiuni, prejudiciabile pentru stat și societate⁴³, moment ce inevitabil necesită a fi cercetat și contracarat.

În legătură cu aceasta, în timp, o atenție distinctă s-a acordat dezvoltării teoriei *expertologiei criminologice*, esența căreia rezidă în instituirea la nivel teoretico-metodologic și practico-aplicativ a unui sistem de evaluare a actelor normative și proiectelor acestora, care să contribuie la adoptarea de legi calitative

безопасность в Российской Федерации: социологический аспект: Автореферат диссертации кандидата социологических наук, Москва, Московский государственный университет сервиса, 2004, p. 25.

³⁹ V. Vujor, L. Buga, *Expertiza criminologică în mecanismul de prevenire a infracționalității ...*, *op. cit.*, pp. 37-42.

⁴⁰ Н. Н. Шевчук, *Криминологическая экспертиза как мера предупреждения правонарушений*, în Вестник Полоцкого Государственного Университета, Серия D, Экономические и юридические науки, nr. 6/2019, p. 181.

⁴¹ Н. А. Барановский, *Антидевиантная политика ...*, *op. cit.*, p. 179.

⁴² *Ibidem*, p. 178.

⁴³ С. В. Бородин, В. В. Лунеев, *О криминологической экспертизе законов (...)*, *op. cit.*, p. 41; Э. А. Шагеновна, *Организованная преступность и национальная безопасность (...)*, *op. cit.*, p. 25.

și eficiente, precum și la elucidarea consecințelor negative ale realizării actelor normative necalitative, inclusiv a celor care conțin factori criminogeni⁴⁴.

La moment, potrivit specialiștilor⁴⁵, *expertiza criminologică a actelor normative și a proiectelor de acte normative* se desfășoară „în scopul aprecierii corespunderii acestora necesităților reale ale societății în sfera luptei contra criminalității și elucidarea posibilelor consecințe criminogene sau anticriminogene generate în rezultatul adoptării și aplicării acestora”.

În opinia altor cercetători, *expertiza criminologică a proiectelor de legi și a legislației* este apreciată ca fiind „o instituție social-juridică, chemată să elucideze și să elimine normele juridice criminogene, reprezentând astfel un element important al activității normative a statului, un mijloc util de perfecționare a legislației, parte componentă a sistemului de prevenire și contracarare a criminalității”⁴⁶.

În doctrina noastră criminologică, *expertiza criminologică* este definită ca „o cercetare criminologică complexă, care constă în analiza și evaluarea actelor normative (proiectelor actelor normative) în scopul identificării normelor, aplicarea cărora ar aduce la apariția riscurilor criminogene și victimogene sau la deficiențe în prevenirea și contracararea criminalității”⁴⁷. Totodată, cercetătorii autohtoni apreciază *expertiza criminologică a proiectelor actelor normative* ca o măsură de asigurare a securității criminologice a persoanei, societății, statului, care se realizează la una dintre etapele procesului de legiferare și care are drept scop neadmiterea adoptării normelor juridice care conțin riscuri criminogene și victimogene. Pe cale de consecință, *expertizarea criminologică* se atribuie la categoria măsurilor juridico-organizatorice de prevenire a criminalității, dar, totodată, este și o măsură de profilaxie generală în prevenirea criminalității⁴⁸.

O definiție destul de complexă în materie atestăm în doctrina belorusă, în care se susține că *expertiza criminologică a actelor normative* reprezintă „o cercetare expertologică complexă, cu caracter juridico-criminologic, orientată spre elucidarea *defectelor juridice* care pot avea un caracter criminogen și pot servi drept determinanți juridici ai criminalității, condiționând riscuri juridice de comitere a infracțiunilor, cu scopul corectării criminologice a actelor normative în procesul activității legislative, normative și de monitorizare a dreptului”⁴⁹.

⁴⁴ А. В. Орлова, С. А. Тульская, С. В. Ширяева, *Законотворчество и криминологическая экспертиза в России*, *op. cit.*, p. 31.

⁴⁵ С.В. Бородин, В.В. Лунеев, *О криминологической экспертизе законов (...)*, *op. cit.*, pp. 44-45.

⁴⁶ Н. А. Барановский, *Криминологическая экспертиза (...)*, *op. cit.*, p. 111; Н. А. Барановский, *Антидевиантная политика ...*, *op. cit.*, p. 178.

⁴⁷ V. Vujor, L. Buga, *Expertiza criminologică a proiectului actului normativ*, *op. cit.*, p. 43; V. Vujor, L. Buga, *Expertiza criminologică în mecanismul de prevenire a infracționalității ...*, *op. cit.*, p. 37.

⁴⁸ V. Vujor, L. Buga, *Expertiza criminologică a proiectului actului normativ*, *op. cit.*, p. 43.

⁴⁹ Н. А. Барановский, *Криминологическая экспертиза (...)*, *op. cit.*, p. 111.

Prin urmare, principala sarcină a *expertizei criminologice* este recunoscută a fi cercetarea juridico-normativă a proiectelor de acte normative cu scopul de a elucida riscurile criminogene sub forma „factorilor juridici destructivi cuprinși în normele juridice, determinați de neadaptarea socială, contradictorialitatea și echivocitatea acestora, ca urmare a cărora în procesul de realizare (respectare, executare, utilizare sau aplicare) a normelor date sunt create premise obiective (condiții) și este motivată devierea acceptabilă sau posibilă de la conduita legală, indiferent dacă o astfel de deviere are sau nu caracter penal”⁵⁰.

Dincolo de definirea *expertizei criminologice*, identificarea tipurilor de *expertiză criminologică*, conturarea scopului și sarcinilor acesteia, în doctrina criminologică regăsim dezvoltate și alte aspecte importante în acest sens, precum⁵¹:

– principiile expertizei (principiul legalității; principiul cercetării sistemice, multilaterale și complete; principiul fundamentării științifice, sociale și practice a rezultatelor și fiabilitatea acestora; principiul independenței evaluării expertologice; principiul unificării concluziilor expertologice; principiul obligativității valorificării rezultatelor expertizei criminologice de către subiecții activității legislativ etc.);

– metodologia (în special, teoria criminologică a determinantelor criminalității etc.) și metodică acesteia (care cuprinde: metoda sistemică, metoda funcțional-structurală, metoda juridico-comparativă, metoda juridico-istorică, metoda juridico-formală, precum și metodele de modelare socio-juridică, de evaluare expertologică, de generalizare a datelor statistice și ale practicii de aplicare a dreptului);

– etapele sale de desfășurare (etapa pregătitoare, etapa de cercetare și etapa de finalizare) etc., momente ce ne permit să conchidem că în esență fundamentul teoretic al acestei *expertize* a fost deja creat și urmează în continuare ca teoria acesteia să fie dezvoltată și aprofundată.

În paralel, merită atenție faptul că în doctrină se susține necesitatea recunoașterii la nivel de lege a *expertizei criminologice* ca o măsură eficientă de reducere a caracterului criminogen al legislației și de optimizare a tehnicii legislative în materia elaborării prescripțiilor normative⁵². Un exemplu real în acest sens ne servește legislația Republicii Belarus, potrivit căreia instituția *expertizei criminologice* este obligatorie pentru proiectele de legi ce reglementează relațiile din cele mai importante sfere sociale, fiind consacrată normativ în *Decretul Președintelui Republicii Belarus cu privire la expertiza criminologică din 2007*⁵³ și

⁵⁰ *Методические рекомендации по проведению криминологической экспертизы проектов законов Республики Беларусь: утвержденные Приказом Генерального прокурора Республики Беларусь (№35 от 17 сентября 2007 года), în Криминология: вчера, сегодня, завтра, nr. 2(17)/2009, pp. 44-50.*

⁵¹ Н. А. Барановский, *Криминологическая экспертиза (...), op. cit.*, pp. 112-113.

⁵² А. В. Орлова, С. А. Тульская, С. В. Ширяева, *Законотворчество и криминологическая экспертиза в России, op. cit.*, p. 35.

⁵³ Указ Президента Республики Беларусь *О криминологической экспертизе* № 244 от 29 мая 2007 г. [Online] la: <https://etalonline.by/document/?regnum=p30700244>, accesat la 14.03.2021.

realizată în practică de un organ statal distinct competent în materie (Centrul științifico-practic pentru consolidarea legalității și a ordinii de drept al Procuraturii Generale a Republicii Belarus).

În ceea ce privește țara noastră (la fel ca și în Ucraina și Federația Rusă), în cadrul procesului legislativ (de elaborare și adoptare a actelor normative) este obligatorie *expertiza anticorupție* (fiind reglementată în art. 35 din *Legea cu privire la actele normative* nr. 100/2017⁵⁴), chemată să asigure corespunderea prevederilor proiectului standardelor anticorupție naționale și internaționale, precum și să prevină apariția unor reglementări care ar favoriza corupția, prin elaborarea anumitor recomandări în vederea revizuirii reglementărilor respective sau în scopul diminuării efectelor negative ale acestora. Deci, în esență, se poate deduce că *expertiza anticorupție* este practic o varietate/parte componentă a *expertizei criminologice*, prin intermediul căreia sunt identificați și anihilați doar factorii criminogeni ai corupției ca formă distinctă de criminalitate. Prin urmare, se iscă inevitabil întrebarea retorică, dar ce facem cu factorii criminogeni ai celorlalte forme de criminalitate, care la fel sunt periculoase pentru societatea noastră!? Evident, răspunsul poate fi doar – *expertiza criminologică*.

4. Concluzii

Pornind de la cele expuse, putem deduce importanța și necesitatea absolută a *expertizei criminologice* în asigurarea atât a calității legislației, cât și în prevenirea criminalității generate eventual de către aceasta. Pentru a-și îndeplini acest rol major, este nevoie de întrunirea cumulativă a cel puțin trei condiții importante:

– în primul rând, pentru aplicarea practică și eficientă a *expertizei criminologice* este indispensabilă o teorie amplă, dezvoltată multilateral, care să furnizeze metodologia și metodică necesară în materie (deci, rolul primar îi revine științei criminologice);

– în al doilea rând, în paralel, sunt necesare cadre calificate – juriști criminologi – care să însușească și să aplice profesionist metodologia și metodică *expertizei criminologice* și să asigure atingerea efectivă a scopurilor acesteia (deci, rolul secund îi revine instruirii criminologice în materie);

– în al treilea rând, *expertiza criminologică* trebuie să fie recunoscută la nivel de lege ca fiind obligatorie în procesul legislativ. În doctrina autohtonă, la acest capitol se susține ca fiind oportun, dar și absolut necesar adoptarea *Legii Republicii Moldova cu privire la expertiza criminologică*⁵⁵. În opinia noastră, la moment, adoptarea unei astfel de legi este prematură cel puțin din două considerente: nu avem o teorie dezvoltată a *expertizei criminologice a actelor normative* și nici specialiști în materie nu avem (mai ales ținând cont de faptul că cel puțin Tehnica

⁵⁴ *Legea cu privire la actele normative* nr. 100 din 22.12.2017, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 7-17 din 12.01.2018.

⁵⁵ V. Bujor, L. Buga, *Expertiza criminologică a proiectului actului normativ*, op. cit., p. 43; Bujor V., Buga L. *Expertiza criminologică în mecanismul de prevenire a infracționalității* ..., op. cit., p. 42.

legislativă ca disciplină nu este predată în instituțiile de învățământ superior din țară). În lipsa acestor două componente, o astfel de lege riscă să devină un act normativ declarativ, absolut ineficient în practică.

În final, nu ne rămâne decât să susținem eforturile continue ale cercetătorilor criminologi orientate spre dezvoltarea *teoriei criminologiei legii* și a *teoriei expertizei criminologice*. Totodată, considerăm absolut necesară implicarea științifică activă a criminologilor moldoveni în dezvoltarea acestor teorii, precum și în elaborarea metodologiei și metodicii necesare aplicării acestora în practică.

În contextul dat, un important segment de acțiune trebuie să fie focusat spre predarea și însușirea acestor teorii și a metodologiei lor de aplicare în procesul de pregătire a viitorilor juriști criminologi. Drept discipline de studiu relevante și importante în acest context pot fi recunoscute „Tehnică legislativă” și „Expertiza criminologică”.

În calitate de reprezentant (cadru didactic) al Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată, țin să constat faptul că spre deosebire de majoritatea instituțiilor de învățământ superior din țară, studenții Institutului nostru, la ciclul I, beneficiază, la moment, de instruire în materie de tehnică legislativă.

Ca titular al disciplinei în cauză, pot confirma necesitatea absolută a însușirii acesteia de către viitorii juriști, inclusiv criminologi. Mai mult, ca urmare a cercetării efectuate pentru elaborarea prezentului raport am cristalizat câteva idei și direcții de modificare și ajustare a cursului „Tehnică legislativă” la noile teorii criminologice enunțate mai sus. Pe cale de consecință, urmărind a înregistra un aport personal în materia dată și urmând îndemnul sugerat mai sus tuturor criminologilor, consider absolut necesară la moment elaborarea cursului enunțat într-un format nou, cu un titlu sugestiv „Tehnică și expertiza legislativă”. Cu siguranță, cursul dat în formatul său nou va aduce un plus de valoare procesului de formare a viitorilor juriști criminologi din cadrul Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată.

Referințe

Bejan O., *Dicționar de criminologie*, Chișinău, 2009

Bujor V., Buga L., *Expertiza criminologică a proiectului actului normative*, în Jurnal Juridic Național: teorie și practică, nr. 1(35)/2019, pp. 40-44. [Online] la: https://criminology.md/wp-content/uploads/2020/05/ispca_jjn_35_2019_nr_1.pdf

Bujor V., Buga L. *Expertiza criminologică în mecanismul de prevenire a infracționalității și contravenționalității*, în Administrarea publică în domeniul asigurării ordinii de drept – una din sarcinile prioritare ale statului, materiale ale conferinței internaționale științifico-practice din 24 ianuarie 2020, Chișinău, S.n., 2020, pp. 37-42. [Online] la: https://bujor.md/wp-content/uploads/2020/04/bujor_expertiza_criminologica_24_01_20.pdf

Bujor V., Buga L., *Cu privire la expertiza criminologică și anticorupție în unele state CSI*, în Jurnal Juridic Național: teorie și practică, nr. 4(32)/2018

Tighineanu Al., *Expertiza criminologică a proiectelor de acte normative*, în Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii, materiale/teze ale conferinței științifice internaționale, din 28-29 septembrie 2018, Chișinău, 2018, pp. 90-92. [Online] la: https://irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/1234567890/791/Tighineanu_A_%20conf_09.18_teze.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Данилов А. П., *Преступное законодательство: на пресечении криминологических отраслей*, *in* Криминология: вчера, сегодня, завтра, nr. 2(45)/2017
- Бородин С.В., Лунеев В.В. *О криминологической экспертизе законов и иных нормативных актов*, *in* Государство и право, nr. 6/2002
- Клюковская И. Н., Мелекаев Р. К., *Теоретико-методологическое исследование понятия «коррупциогенность законодательства»*, *in* Вестник Ставропольского государственного университета, nr. 76(5)/2011
- Кысыкова Г. Б., *Закон как обстоятельство совершения преступлений*, *in* Новое слово в науке и практике: гипотезы и апробация результатов исследований, 2012
- Лопашенко Н. А., *О потенциальной криминогенности законодательной регламентации назначения уголовного наказания в России*, *in* Шкала уголовных наказаний как способ борьбы с коррупцией в сфере правосудия, материалы международной научно-практической конференции, 7-8 октября 2004 г., Издательство Государственной Думы, Москва, 2005
- Богданов Е.В., *Подлинное и мнимое преступление: экономические критерии оценки криминогенности закона*, *in* Криминология: вчера, сегодня, завтра, nr. 1 (18)/2010
- Барановский Н. А. *Антидевиантная политика: теория и социальная практика*, Издательство Беларус Навука, Минск, 2011
- Барановский Н. А., *Криминологическая экспертиза проектов законов и законодательства в Республике Беларусь*, *in* Доклады Национальной Академии Наук Беларуси, Том 57, nr. 2/2013
- Шестаков Д. А., *Фикция порождения преступлений законом. Криминологическое определение преступления*, *in* Криминология: вчера, сегодня, завтра, nr. 21/2011
- Шагеновна Э. А. *Организованная преступность и национальная безопасность в Российской Федерации: социологический аспект: Автореферат диссертации кандидата социологических наук*, Москва, Московский государственный университет сервиса, 2004
- Шевчук Н. Н., *Криминологическая экспертиза как мера предупреждения правонарушений*, *in* Вестник Полоцкого Государственного Университета, Серия D, Экономические и юридические науки, nr. 6/2019
- Громов В. Г., *Криминогенность мест лишения свободы и ее нейтрализация: диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук*, Саратов, 2009
- Голина В. В., *Криминогенный потенциал общества: понятие, содержание, формы реализации*, *in* Проблемы законности, nr. 119/2012
- Методические рекомендации по проведению криминологической экспертизы проектов законов Республики Беларусь: утвержденные Приказом Генерального прокурора Республики Беларусь (№35 от 17 сентября 2007 года)*, *in* Криминология: вчера, сегодня, завтра, nr. 2(17)/2009
- Старков О.В., *Наказание: уголовно-правовой и криминологический анализ*, Издательство Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2001
- Указ Президента Республики Беларусь *О криминологической экспертизе* № 244 от 29 мая 2007 г. [Online] la: <https://etalonline.by/document/?regnum=p30700244>